

Város, kultúra, Európa – a sorrend nem kötelező...

Méhes Márton beszélgetése Jörg Ingo Weberrel

Magyarország Pécs városát jelöli az Európa 2010-es Kulturális Fővárosa címre. A baranyai székhely a német Essen vagy Görlitz városával, és a legújabb fejlemények szerint talán Isztambullal vagy Kijevvel közösen lehet e megtisztelő cím birtokosa. Olvasóink az Európai Utas előző számából megismerheték Pécs Kulturális Főváros-pályázatát. A második fordulóra jutott városok pályázatát értékelő zsűri nemzetközi tagjainak egyike volt Berlin nyugalmazott kulturális tanácsosa, a ma is európai kulturális szakértőként tevékenykedő Jörg Ingo Weber.

– *Milyen volt a magyarországi zsűri német tagjának lenni? Milyen volt a munka légköre, hogy zajlottak a városlátogatások?*

– A kilenc magyar és öt külföldi tagból álló zsűrit a második fordulóra hívták össze, miután egy magyar bírálóból álló zsűri a tizenegy jelentkező pályázatát megszűrve hetet továbbjuttatott.

Udvariaskodás nélkül állítom, hogy a zsűritagság és a munka nagy örömet szerzett. Még többet tudhattam meg Magyarországról. A városok körbeutazása is vonzott, hiszen Magyarország jóformán a szomszédunk, és hozzánk, németekhez igazán közel áll, vagy közel kellene hogy álljon. A történelmi, mentalitásbeli párhuzamok és a valós helyzet ezt indokolná. Örömömben némi kétség is vegyült, mivel fülemben jutott, hogy a verseny talán előre eldőlt, mondván: Pécs polgármesterét honorálni kell a kormányzó párt korábbi választási sikerében játszott szerepéért.

– *Ez konkrétan fel is merült a zsűri ülésein?*

– Nem, csak szóbeszédként jutott el hozzám, de végül alaptalan pletykának bizonyult. Ha megpróbáltak volna befolyásolni, azonnal lemondtam volna a zsűritagságról, még ha sajnáltam volna is az előttem álló szép élményeket. Szerencsére a nyomásgyakorlásnak a legkisebb jelével sem találkoztam. A másik aggodalmam a zsűri összetételéből adódott. Ha a kilenc magyar tag összebeszél volna, minket, azaz az öt külföldi tagot legyőzhették volna a szavazatukkal. De ilyen próbálkozásra sem került sor.

Azt viszont értetlenséggel fogadtam, hogy a tizenöt fős zsűri csak csökkentett létszámban jelent meg a vá-

roslátogatásokon. A magyar tagok nyilván ismerik a városokat, de a közös tapasztalatok és az együtt megszerzett ismeretek sokat jelentettek volna a döntéshozatal során.

– *A magyar zsűritagok részvétele a körúton hivatalosan nem volt kötelező. Ezek szerint éltek is a távolmaradás lehetőségével.*

– Igen. Budapesten viszont kétszer is összeültünk, egy félidei és egy záró értékelésre. Amikor csaknem teljes létszámmal jelen volt a zsűri – foglalkozásukat és szociális hátterüket tekintve igen különböző emberek –, a külföldi és a magyar tagok között végre kialakult a szakmai vita. Aztán, ahogy mindenki kifejtette álláspontját, látható lett az is, hogy a lényeges dolgokban egyet fogunk érteni.

– *Őn a Kultúrváros, majd az Európa Kulturális Fővárosa pályázati rendszert kialakulása óta ismeri, köz-*

reműködött a mozgalom alakításában, fejlődésében. Az 1988-as nyugat-berlini Kultúrváros projekt lebonyolításában is részt vett. Nemzetközi elméleti és gyakorlati tapasztalatok birtokában mi a véleménye a magyar pályázatokról?

– A második fordulóra jutott mind a hét magyar városnak csak gratulálni lehet. Kiváló magyar és angol nyelvű felkészülési anyagokat kaptunk. A városlátogatások szintén remekül előkészített, jól szervezett programok voltak, mind a hivatalos, mind a fakultatív részt illetően.

A látogatások és a dokumentáció alapján már úgy éreztem: felelősségteljes döntést tudok hozni. Mégis sokat segített az önmagam számára megfogalmazott kritériumrendszer is. Azt vizsgáltam, mit jelent az Európa Kulturális Fővárosa program lebonyolítása mindenekelőtt a városnak, majd a helyi művészeti és kulturális életnek, végül Európának. Város, kultúra, Európa – a sorrend nem kötelező.

Tapasztalatom szerint a pályázat és a megvalósítás minden lépésében kényes jelenség alakul ki, a fesztiválbetegség. Ha egy fesztivál végül úgy ér véget, mint egy tűzijáték, nem marad más utána, mint füst és hamu. Ha ennyi az egész, akkor az a városnak nem jelent semmit, ahogy a város művészetének és kultúrájának sem. Az a döntő, hogyan lehet a város kulturális közegét, a polgárokat bevonni, hogy a pályázat és a megvalósítás az ő ügyüké váljon. Ehhez a befektetési szektorban is szükség van néhány értelmes tervre, noha meggyőződésem szerint nem kell mindjárt 500 millió eurós kongresszusi és kulturális központokat tervezni. E szempontsor alapján bizony különbözőek voltak a magyarországi pályázati benyomásaim.

Magyarországon az egyház fontos szerepet tölt be az emberek életében. A fiatalok gyakran a transzcendentálisban, a metafizikában, a vallásosságban találják meg az önazonosságukat. Mindennek a kulturális főváros pályázatban is tükröződnie kell.

Az egyik városban a püspök pálinkával fogadott bennünket. Esténként szívesen iszom egy pohár bort, de fényes délelőtt pálinkázni... A püspöki palotában beszélgettünk, ő optimizmust sugárzott, szívélyes volt, s a legkevésbé sem volt földtől elrugaskodott egyházi személy. Ez is megerősítette bennem, hogy az egyháznak Magyarországon komoly szerepet kell vállalnia egy nagyszabású kultúrprogramban. Pécssett mindezt remekül meg is lehetne valósítani, ha ők is úgy akarják. Az „Európa kultúrája” mottó alatt olyan kulturális fejezeteket is meg kell nevezni, amelyek a kontinens egyházi-vallási történelméhez tartoznak. Természetesen ezek a programok nem állandó imádkozásról és éneklésről

szólnának, hanem sok világi vonással próbálnák egybe gyűjteni a fiatalokat. Pécs városában jó a talaj ehhez.

Megjegyzem, minden település pályázati anyagában szerepel egy üres vagy romos zsinagóga, amelynek új funkciót szeretnének adni. Némi iróniával, úgy tűnt, mintha a *political correctness* része lenne, hogy a zsinagógákat mindenütt bevonják a tervezésbe.

– A német zsűri összegző jelentése szerint a városlátogatások során két alapvető döntési szempont kristályosodott ki: egyrészt az adott város pályázásának feltétlen szükségszerűsége, vagyis hogy a kultúrával jobbat tegyék az életminőséget, másrészt a koncepció modellszerűsége, hogy kiterjeszthető legyen Európa más régióira és városaira. Épp e két kritériumnak felelt meg Németországban Essen és Görlitz.

– A pályázat szükségszerűségét tulajdonképpen minden városban megtaláltam. Az apró különbségeket Eger példájával tudom szemléltetni. Ez a város az önmagában is izgalmas programját szellemes, interaktív módon mutatta be. A zsűrinek egy felfedező játék keretében, kérdéssor alapján kellett eljutnia a város nevezetes pontjaira. Ennek alapján Egernek adtam volna az első díjat. Viszont Eger városát elárasztják a turisták, így a külső anyagi támogatás nem olyan fontos számukra, mint mondjuk Miskolcnak.

Amikor a borsodi nagyvárosban sétáltam, éreztem, hogy a címre itt volna a legnagyobb szükség. Láttam néhány ígéretes zsenge hajtást, csodásnak találtam a táncszínházat, ahol egy balett- és táncpróbára is bemehettünk. A város súlyos szociális gondokkal küzd, a megélhetést adó nehézipar jó részét felszámolták. Náluk nagyon jó helyen lett volna az Európa Kulturális Fővárosa cím. De felzárkóztatásra, támogatásra és reformokra Soprontól Debrecenig, szélében-hosszában szükség volna, és csak egy várost lehetett választani.

– Felmerült-e a főváros vagy vidéki város dilemma? Mi a véleménye a budapesti pályázatról?

– Kollektív döntésünk értelmében helyes volt vidéki várost választani. Budapestet figyelemreméltó dolgokat felvonultató, csodálatos városnak tartom, amely bizonyára a Kulturális Főváros-projektet is kiválóan lebonyolította volna. Pécs felterjesztése ugyanakkor azt is eredményezni, hogy a 2010-ben Magyarországra érkező vendégek nagy része Budapestre is ellátogat majd.

– És talán az anyagi szükségszerűség sem olyan kényszerítő erejű Budapest esetében...

– Nem tudok eleget Budapest strukturális kérdéseiről és gondjairól. Csak azt állapíthatom meg, hogy Budapest kultúrája és turizmusa igen gazdag. Hogy a fővárosnak esetleg nem is lett volna szüksége a címre, az túlmutat a kompetenciámon.

– Sokan tartottak attól, hogy a zsűri végül több várost terjeszt elő, továbbpasszolva a döntést a kormánynak. Így önök megszabadultak volna a politikai befolyás gyanújától is.

– A hivatalos felkérés úgy szólt: egy várost! Nem legalább kettőt, mint Németországban. A kulturális miniszter elfogadta a zsűri ajánlását, majd a kormány is Pécs mellett maradt. Pótjelöltnek Miskolcot és Debrecent neveztek meg, arra az esetre, ha a kiválasztott valami miatt érdemtelenné válna a cím viselésére. A további sorrend érdektelen, meg sem határoztuk.

Én helyesnek tartom az egyetlen jelölt kiválasztását annak ellenére, hogy tudom, Brüsszelben épp azon dolgoznak, hogy a kétlépcsős értékelési rendszer második fordulójában uniós zsűri döntsön. Város, kultúra, Európa – a sorrend nem kötelező. Én mégis úgy gondolom, az első két szempontot maga a pályázó ország tud-

ment aktív szereplővé akar válni az ügyben... Én magam is személyes szerencsémnek tekintem, hogy részt vehettem ebben a munkában.

– Említette az európai modellszerűség kritériumát. Pécs kínál ilyen mintát?

– Inkább a modellszerűség ígéretét hordozza. Az adottságok alapján kiszámítható, hogy Pécssett európai szempontból is érdekes dolgok történhetnek a jövőben. Nyitott város, ahol meglepően magas – ez egyébként más magyar városokra is igaz – az egyetemi és főiskolai hallgatók aránya, az ifjúság remekül mozgósítható. Többnyelvű település is, ahol számos etnikai, vallási és másfajta kisebbség él együtt. A település mind történelemfelfogásában, mind a jelenében egyre erőteljesebben nyit Délkelet-Európa, vagyis a Balkán felé. Ez egyfajta európaizálódást jelent. Gazdaságilag is átalakulóban van, a nehéziparttól inkább a szolgáltatói szektor és az

Pécsi utcarészlet

ja a legjobban megítélni. Lehet, hogy egy brüsszeli zsűri pedig világosabban látja, hogy Európának mit hoz a pályázat. De még ez sem biztos. A Kulturális Főváros cím nem afféle nemesítő oltás, amellyel rózsákon kísérleteznek, hogy lássák, növekednek-e vagy sem. A címre való alkalmasságnak az adott ország közegéből és valóságából kell kiderülnie és szervesen következnie. Európai szinten pedig az ott hozott döntést el kell fogadni. Önmagában persze érthető, hogy a miniszterek tanácsa, a bizottság, a régiók tanácsa és főképp az Európai Parla-

új technológiák felé fordul. Egy ilyen város megteremti az európaivá válás alapjait, amelyeket a kultúra segítségével jól lehet közvetíteni.

Egy projektet külön is kiemelnék: ez a Zsolnay-gyár, amely ma is működik, de csökkentett teljesítménnyel. Csodálatos parkjában és a vegyes történelmi épület-együttesben Pécs művészeti programot szeretne létrehozni. Művészeket hívnának meg ösztöndíjjal, hogy egymással együttműködve alkossanak, majd hazatérve ebben a szellemben folytassák a munkát, ezáltal is

gazdagítva Európát. A nemzetközi együttműködésben megvalósuló stúdió-, műterem- és műhelymunka rendkívül kedvezően hat a művészetek és a kultúra fejlődésére. Olyan hasonló intézmények lebegnek a szemeim előtt, mint a franciák Villa Medicije vagy a németek Villa Massimója Rómában, a Cité Université Párizsban, de Londonból vagy New Yorkból is említhetnék hasonlókat. További jó példa a Német Akadémiai Csereszolgalat (DAAD) Berlini Művészeti Programja vagy a Bethanien Művészház. A tervezett pécsi művészeti programnak ki kell építenie a kapcsolatokat ezekkel az intézményekkel.

A Zsolnay-művésznegyed legfőbb működési elvének az interdiszciplinaritást, vagyis a legkülönbözőbb körökből és alkotóterületekről érkező művészek találkozását tartom. Már a meghívásnál sem az addig elért művészeti eredményeket kell feltételnek tekinteni, hanem az együttműködésre és együttalkotásra való készséget. Az ösztöndíjasokat nem kell mindjárt egy teljes évre meghívni, lehet úgynevezett nyári akadémiákat is szervezni. A döntő tényező úgyis az, hogy a művészek csoportosan dolgozzanak, és új ötletekkel kölcsönösen megtermékenyítsék egymást.

Egy ilyen vállalkozás természetesen nagy kihívás anyagi téren is. Hosszú távú támogatásokat, szponzorokat kell megnyerni a művésztelep ügyének. A projektet

egyébként néhány elemében még pontosítani érdemes, és Isten ments, hogy szállodát létesítsenek a gyárépületben! Itt egy jól átgondolt *artists in residence* programot kell beindítani, ami újdonság lenne a vidéki városban, Magyarországon és talán Európában is.

– *Más városokban is voltak hasonló kezdeményezések? Tettenérhető volt-e, hogy már maga a pályázati folyamat, a pályázat is hozzájárult Magyarországi kulturális életének európaibbá válásához?*

– Más városokban is láttunk egy-egy izgalmas kezdeményezést. Az már önmagában is nagy siker, hogy egy ilyen, viszonylag kis országban tizenegy város vesz részt a versenyben – mindvégig komoly elszántsággal. Ez igazán figyelemre méltó, sokat használt a kulturális életnek. Az is nagyszerű, hogy e városok közül néhányan már kapcsolatba léptek a német pályázó városokkal, mi több, hét konferenciát is tartottak Németországban és Magyarországon. Ez az eszmecsere talán folytatódik, a pályázati ajánlástól függetlenül is.

Összességében mindkét országban kulturális fellendülés tanúi lehettünk. Bízom abban, hogy Pécs és a lendő német kulturális főváros – legyen akár Görlitz, akár Essen – mindenféle kényszer nélkül megtalálja az utat a közös programokhoz. Szeretném még egyszer hangsúlyozni, hogy a német–magyar kooperáció példaértékű más pályázó országok számára is. Ez az együttműködés európai többletérték: olyan ismereteket lehet nyerni belőle, amelyek az európai kultúra működtetésének javára válnak. Hathatnak például arra, hogy a jövőben Brüsszelből több anyagi támogatás jusson a kulturális projektekre.

Az unió részéről nagyobb elszántságot és konkrét tetteket remélek, nem csupán anyagi értelemben, hanem a jó szándékban és egy erősebb brüsszeli jelenlétben. Több odafigyelést várnék a tagállamok részéről is. A máig érvényes és jövőben is követendő alapokmányok értelmében minden Európa Kulturális Fővárosa megnyitó ünnepségen meg kellene jelenniük a tagállamok kulturális minisztereinek. Sok nyitórendezvényen voltam az elmúlt években, de szinte egyetlen kultuszminiszterrel sem találkoztam. A kulturális főváros mozgalmat az európai kultúrpolitika zászlóshajójaként vagy sikertörténeteként szokták említeni, ezt a nemzeti minisztereknek és minisztériumoknak is komolyan kellene venniük, személyes megjelenésükkel és anyagilag is aktívan támogatva a rendezvényeket. A mozgalom attól lesz még európaibb, ha nemcsak a rendező állam és egyetlen város kezdeményezi és finanszírozza, hanem más tagállamok is a sajátjuknak érzik az éppen zajló eseményeket. Ezen a téren még jelentős fejlődésre van szükség. ■